

ÜVEYS el-KARANİ

İbn SA'D

Trc: Doç. Dr. Mustafa EKİNCİ*1

Üveys el-Karani veya dilimize geçmiş şekliyle Veysel Karani, özellikle tasavvuf çevrelerinde çokça bahsedilen ve kendisine belli makamlar izafe edilen bir şahsiyettir. Konumunun daha iyi anlaşılması için tarihi kimliğinin bilinmesinin de yararlı olacağı düşüncesiyle İbn Sa'd'ın Tabakat'ında² anlatılan tarihî kişiliğinin tercümesini sunuyoruz.

Üveys el-Karani, Murad kabilesindedir. Tam adı Üveys b. 'Amir b. Cez' b. Malik b. 'Amr b. Sa'd b. 'Asvan b. Karen b. Redman b. Naciye b. Murad'dır. Murad ise Mezhic kabilesinden Yuhabir b. Malik b. Uded'dir.

Haşim b. el-Kasım, Süleyman b. Muğire'den o Said el-Cureyri'den o Ebi Nadre'den o da Useyr b. Cabir'den rivayetle İbn Sa'd şöyle dedi:

Kufe'de hadis rivayet eden bir muhaddis vardı. Sohbetini bitirdiğinde çevresindekiler dağılmış ancak bir grup kalmıştı, bu grubun içinde hiç kimseden duymadığım bir şiveyle konuşan bir adam vardı. Onu sevmiştim, ancak sonra izini kaybettim. Arkadaşlarıma "bizimle oturan şöyle şöyle bir adam vardı. Onu tanıyan var mı?" diye sordum. Gruptan biri "evet, ben onu tanıyorum. O Üveys el-Karani'dir" dedi. "Kaldığı yeri biliyor musun?" diye sordum. "Evet" dedi. Arkadaşımınla beraber onun kaldığı yere gittim. Kapısını çaldım, dışarı çıktı. Kendisine "seni bizden ayıran şey nedir?" (niye yanımıza

*- Harran Üniv. İlahiyat Fakültesi, İslam Mezhepleri Tarihi ABD Başkanı.

² - İbn Sa'd, *et-Tabakatü'l-Kübra*, Tahkik: Dr. Ali Muhammed Ömer, VIII, s. 281-285, Mektebetü'l-Hancî, Kahire 2001.

gelmiyorsun) diye sordum. “Çıplaklık” (elbisemin olmayışından gelemiyorum) diye cevap verdi. -Onun bazı arkadaşları onunla alay ediyor ve onu rahatsız ediyorlardı- Ona “bu elbiseyi al ve giy” dedim. “Yapma bunu. Onlar bunu üzerimde görürlerse beni rahatsız ederler” dedi. Elbiseyi giyene kadar ısrar ettim, bu haliyle arkadaşlarının karşısına çıktığı fakat arkadaşları “Onun bu elbisesinde kim ne hile, ne dolap dönüyor” dediler. Bunun üzerine (Üveys) geldi, elbiseyi çıkardı ve bana “gördün mü?” dedi. Bunun üzerine meclise geldim ve “bu adamdan ne istiyorsunuz?” dedim. “Sizin bu tutumunuz yüzünden adam bir çıplak, bir giyinik”. Onları şiddetli bir şekilde eleştirdim.

Bu olayı anlatan şunu da ekledi: Kufe halkından bir grubun Hz. Ömer’i ziyaret etmesine karar verildi. Bu giden grubun içinde Üveys’le alay eden adamlardan biri de vardı. Hz. Ömer onlara “içinizde Karanlılardan kimse var mı?” diye sordu. Bu adam öne çıktı ve yaklaştı. Bunun üzerine Hz. Ömer şöyle dedi: “Şüphesiz Resûlullah (a.s.) şöyle buyurmuştu: ‘Muhakkak size Yemen’den kendisine Üveys denilen bir adam gelecek. Yemen’de annesinden başka bir şey bırakmayacak. Onda bir çeşit göz hastalığı vardı. Allah’a dua etti. Bir dirhem yeri kadar hariç Allah o hastalığı ondan giderdi. Sizden kim onunla karşılaşırsa ona uğrasın ve size mağfiret dilesin”. O zat buraya geldi. Ona “nerelisin?” diye sordum. “Yemenliyim” dedi. Adını sordum. “Üveys” dedi. “Yemen’de kimseyi bıraktın mı?” dedim. “Annemi orada bıraktım” dedi. “Allah’a dua etmen neticesinde Allah’ın senden giderdiği bir göz hastalığın var mıydı?” diye sordum. “Evet” dedi. “Benim için mağfiret dile” dedim. O da bana şöyle dedi “Ya da kendisi için dilediği istiğfar gibisini senin için de dilesin mi ya Emire’l-Mü’minin?”. (Ravi der ki: Üveys Hz. Ömer için istiğfar diledi.) Üveys’e “Sen benim kardeşimsin, benden ayrılma” dedim fakat o benden kaçtı. Haber aldım ki Kufe’ye, sizin o taraflara gelmiş. Ravi şöyle der: Onu hakir gören ve onunla alay eden adam bir durum değerlendirmesi yaptı ve şöyle dedi: “Böyle bir adam aramızda yok ve biz böyle birini tanımıyoruz ey Mü’minlerin Emiri”. Bunun üzerine Hz. Ömer adama; “Hayır, o şöyle şöyle bir adamdır. Sanki o, kendini olduğundan daha küçük bir seviyede göstermeye çalışmaktadır” deyince adam “Ey Mü’minlerin Emiri, aramızda kendisine Üveys denilen bir adam var ve biz onunla alay ederiz” dedi.

Hız. Ömer de “anlayışlı ol, idrak et, kavra. Anlayışlı kişiler olmadığını görüyorum” dedi.

Ravi şöyle devam etti: Bu adam Kufe’ye geri geldiğinde kendi ailesinin yanına gitmeden önce Üveys’in yanına gitti. Üveys ona “Böyle yapman (yanıma uğraman) senin adetin değildi. Ne oldu?” dedi. Adam da “Hz. Ömer’in senin hakkında şöyle şöyle dediğini işittim. Ey Üveys benim için mağfiret dile” dedi. Bunun üzerine Üveys “bundan böyle benimle alay etmemen ve Hz. Ömer’den duyduklarını da başka herhangi birine söylememen konusunda bana söz vermeneye kadar bunu yapmam” dedi. Ravinin dediğine göre Üveys onun için mağfiret diledi.

Useyr, Üveys’in bu durumunun anlaşılmasından hemen sonra Kufe’den ayrıldığını belirtir.

Useyr, “ona gittim, yanına girdim ve ona ‘kardeşim nasıl şaşır-mayayım? Biz işin farkında değildik” dedim. Üveys de “insanların ulaştığını sandıkları bu merteye aslında doğru değil. Her insan ancak amelinin karşılığını görür” dedi. Daha sonra Üveys onlardan ayrıldı ve gitti.

el-Fadl b. Dukeyn, Şerik’ten o Yezid b. Ebi Ziyad’dan o da Abdurrahman b. Ebi Leyla’dan rivayetle İbn Sa’d şöyle dedi:

Siffin savaşında Şam ehlinden bir adam “Üveys el-Karanî aranızda mı?” diye bağırdı. “Evet” dediler. Bunun üzerine adam “ben Resûlullah (a.s.)’ın ‘Üveys el-Karanî tabiinin en hayırlılarından” dediğini duydum” dedi ve bindiği hayvanı mahmuzlayarak onların arasına katıldı.

Muslim b. İbrahim, Selam b. Miskin’den o da başka bir adamdan naklen İbn Sa’d şöyle dedi:

Resûlullah (a.s.) şöyle buyurdu: “Bu ümmet içinde dostum Üveys el-Karanî’dir”.

Affan b. Muslim, Hammad b. Seleme’den o Said el-Cuveyrî’den o Ebi Nadre’den o da Useyr b. Cabir b. Ömer’den rivayetle İbn Sa’d şöyle dedi:

Useyr, Üveys’e “benim için mağfiret dile” dedi. Üveys ise ona “Sen Resûlullahın arkadaşı olduğun halde senin için nasıl mağfirette bulunayım?” dedi. Bunun üzerine Useyr “ben Resûlullah’ın şöyle

dediğini duydum: “Şüphesiz tabiinin en hayırlısı, kendisine Üveys denilen bir adamdır”. Bu hadis de Süleyman b. el-Muğire hadisi gibi aslında daha uzundur.

Yahya b. Huleyf b. Ukbe, Muhammed'den rivayetle İbn Sa'd şöyle dedi:

Hz. Ömer tabiinden bir adamla karşılaşırca ondan kendisi için Allah'tan mağfiret dilemesi ile emr olundu. Muhammed, Hz. Ömer'in onu yani Üveys'i hac mevsiminde arayıp soruşturduğu haberini aldım dedi.

Ali b. Abdillah, Muaz b. Hişam ed-Destuvaî'den o babasından o Katade'den o Zürare b. Evfa'dan o da Useyr b. Cabir'den rivayetle İbn Sa'd şöyle dedi:

Ömer b. el-Hattab, kendisine Yemen'in tahıl yardımları geldiği zaman onlara: “Üveys b. 'Amir içinizde mi?” diye sordu. Üveys'in yanına geldiğinde ona: “Sen Üveys b. 'Amir misin?” dedi. O da “evet” dedi. Hz. Ömer “önce Murad'dan sonra Karan'dan mısınız? Dedi. Üveys “evet” dedi. Hz. Ömer: “Bir dirhem yeri kadar hariç iyileştiğin bir abraş (derinin benekli olması) hastalığın var mıydı?” diye sordu. Üveys “evet” dedi. Hz. Ömer: “Senin (ona karşı iyi davrandığın) bir annen var mıydı?” diye sordu. Üveys “evet” dedi. Hz. Ömer: “Hz. Peygamber'den duydum ki “Yanınıza önce Muradlı sonradan Karanlı Üveys b. 'Amir gelecek. Onun abraş (alaca) hastalığı vardı. Bir dirhem yeri kadar hariç o hastalığından iyileşip şifa buldu. Onun, kendisine hürmetkâr davrandığı bir annesi vardır. Eğer Allah adına yemin etse, Allah o yeminin gereğini yapar. Eğer becerebilirsen ondan kendin için istiğfar etmesini iste”. Benim için Allah'tan mağfiret dile. Üveys de onun için mağfiret diledi. Hz. Ömer “Nereye gidiyorsun?” diye sordu. O da “Kufe'ye” diye cevap verdi. Hz. Ömer “oranın valisine, seni tavsiye eden bir şeyler yazayım mı?” diye sorunca Üveys “hayır, sıradan insanlar arasında olmam bana daha hoş gelir” dedi.

Olayı nakleden ravi şöyle dedi: Ertesi sene Kufe eşrafından bir adam hacca gittiğinde Hz. Ömer'e rastladı. Ömer ondan, Üveys'i nasıl bıraktığını (durumunun nasıl olduğunu) sordu. Adam da “onu evi eskimiş-yıpranmış, yiyecek ve giyeceği az bir şekilde bıraktım” dedi. Bunun üzerine Hz. Ömer “Resûlullah'ın (a.s.) şöyle dediğini

duydum: “Önce Murad’dan sonra Karan’dan, Yemen ehlinin yardımlarını getirenlerden Üveys b. ‘Amir sana gelecek. Onun abraş hastalığı vardı. Bir dirhem yeri kadar hariç ondan şifa buldu. Onun hürmet ettiği bir annesi vardır. Eğer Allah adına yemin etse, Allah o yeminin gereğini yapar. Kendin için onun Allah’tan mağfiret talep etmesini isteyebilirsen bunu yap”. Adam Kufe’ye geri döndüğünde Üveys’in yanına geldi ve “benim için mağfiret dile” dedi. Üveys “Sen, selef-i³ salihin çağındasın, dönemindesin. Sen benim için Allah’tan mağfiret dile” dedikten sonra “Yoksa Hz. Ömer’le mi karşılaştın?” diye sordu. Adam “evet” dedi. Üveys onun için mağfiret diledi. Ravi der ki: İnsanlar onun durumunu anlayınca o da haklı olarak oradan ayrıлып gitti.

Useyr der ki onun giysisi bir hırkaydı. İnsanlar, onu üzerinde gördüğü zaman, “bu hırka Üveys’e nereden geldi” derlerdi?

Kabise b. ‘Ukbe, Süfyan’dan o İbn Yuseyr b. ‘Amr’dan o da babasından rivayetle İbn Sa’d şöyle dedi:

‘Amr, Üveys el-Karani’ye geldiğinde onu çıplaklıktan örtünemiyor buldu ve giydirdi.

Muhammed b. Abdillâh el-Esedî, Süfyan’dan o Kays b. Yusayr İbn ‘Amr’dan o da babasından rivayetle İbn Sa’d şöyle dedi:

Yusayr çıplaklığından dolayı Üveys el-Karani’ye iki elbise alıp giydirdi. Kays “ona amcasının oğlundan ne kalmıştı ki” dedi. (yani hiç bir şeyi yoktu).

Ahmed b. Abdillâh b. Yunus, Ebu’l-Ahves’ten o bir arkadaşından rivayetle İbn Sa’d şöyle dedi:

Murad’dan bir adam Üveys el-Karani’ye geldi ve ona “es-selamu aleykum” dedi. Üveys “ve aleykum” dedi. Adam “Nasılsın ey Üveys?” diye sordu. Üveys “hamdolsun iyiyim” dedi. Adam “şimdilik durumun nasıl, zamanın nasıl geçiyor?” diye sordu. Üveys “akşama erdiğinde, sabahlayacağını bilmeyen, göremeyen; sabahladığında da akşama ereceğini bilmeyip göremeyen adamı sorma gitsin. Ey Murad’lı kardeşim, şüphesiz ölüm, mü’min kişi için herhangi bir sevinç

3- Metindeki ‘biselefin’ kelimesi leyden baskısında ‘biseferin’ şeklinde geçmektedir.

kapısı bırakmamıştır. Ey Murad'lı kardeşim, hiç şüphesiz mü'minin hukukullah hakkındaki bilgisi, ona ne bir gümüş ne de bir altın bırakmamıştır. Ey Murad'lı kardeşim, yine hiç şüphesiz mü'min kişinin, Allah'ın emrini yerine getirmeye çalışmasındaki gayreti, ona kendisiyle gevezelik yapıp çok konuşulacak herhangi bir arkadaş da bırakmamıştır. And olsun ki biz, onlara iyiliği emrediyor, kötülükten de nehy ediyoruz. Bu yüzden onlar (sefihler) bizi düşman bellediler. Bu konuda bizi, tahammülü zor durumlara atacak derecede, kendilerine fasıklardan yardımcı da buluyorlar. Allah'a yemin ederim ki, bu durum beni, Allah için hak olanı söylemekten alıkoymayacaktır” dedi.

el-Fadl b. Dukeyn, Seyf b. Harun el-Burcumi'den o Mansur'dan o Muslim b. Sabur'dan o ise Haramoğullarından bir ihtiyardan o da Herim b. Hayyan el-Abdi'den rivayetle İbn Sa'd şöyle dedi:

Basra'dan döndüğümde Üveys el-Karani'ye Fırat'ın kenarında ayakkabısız bir durumda rastladım. Ona “Ey kardeşim, ey Üveys nasılsın?” diye sordum. O da bana “Ey kardeşim sen nasılsın?” dedi. “Bana kendini, durumunu anlat” dedim. O da “bu konuda -yani muhatabının nefesine karşı- bir muhaddis, bir hikaye anlatıcısı veya bir müftü gibi görünmekten hoşlanmıyorum” dedi. Herim şöyle dedi: Sonra Üveys elimi tuttu ve ağlamaya başladı. Ona “Bana Kur'an oku” dedim. O da “Euzubillahi's-Semi'l-Alimi Mineşşeytanirracim. “Ha mim. Apaçık Kitap hakkı için; biz onu gerçekten mübarek bir gecede indirdik, çünkü biz uyarıcı gönderiyorduk”⁴- “İnnehu Huve's-Semi'u'l-Alim”⁵ (44/6) ayetine kadar okudu. Sonra ona bir baygınlık gelir gibi oldu, kendinden geçti, biraz sonra tekrar kendine geldi ve şöyle dedi: “Yalnızlık, yalnız kalmak daha çok hoşuma gidiyor”.

Üveys güvenilir bir şahsiyetti fakat hiçbir kimseden herhangi bir hadis rivayet etmemiştir.

⁴ - Kur'an, 44/1-3.

⁵ - Kur'an, 44/6.